

Tilburg University

Beelden van en voorkeuren voor universiteiten

Sijtsma, K.; Roos, S.N.; Bernaert, G.F.

Published in:

U & H: Tijdschrift voor Wetenschappelijk Onderwijs

Publication date:

1987

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Sijtsma, K., Roos, S. N., & Bernaert, G. F. (1987). Beelden van en voorkeuren voor universiteiten. *U & H: Tijdschrift voor Wetenschappelijk Onderwijs*, 33(4), 172-179.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Beelden van en voorkeuren voor universiteiten

door

K. Sijtsma, S. N. Roos en G. F. Bernaert

PERSONALIA

De auteurs zijn verbonden aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. K. Sijtsma is werkzaam als universitair docent bij de vakgroep Arbeids- en Organisationspsychologie, sectie Testontwikkeling. Hij is qua onderwijs en onderzoek gespecialiseerd in de psychologische testtheorie. S. N. Roos studeert Arbeids- en Organisationspsychologie. Voor zijn doctoraalscriptie onderzocht hij de marktpositie van de V.U. ten opzichte van de overige universiteiten. G. F. Bernaert is hoofd van de afdeling Onderwijs Research en uit dien hoofde betrokken bij het (onderwijs) vernieuwingsbeleid van de V.U.

SAMENVATTING

In dit artikel wordt een onderzoek besproken waarin aan eerste-jaars studenten van de Vrije Universiteit werd gevraagd hun mening te geven over Nederlandse universiteiten. Eerst werd per student vastgesteld welke universiteiten een rol hadden gespeeld bij zijn/haar keuze voor een universiteit. Vervolgens werd aan iedere student gevraagd deze voor hem/haar relevante universiteiten te beoordelen op enkele aspecten, zoals de kwaliteit van het onderwijs, de stad waar de universiteit zich bevindt, en het sociale klimaat van de universiteit. De universiteiten werden door de studenten onderscheiden op zes, uit dit onderzoek resulterende perceptiedimensies. Vier van deze zes dimensies bleken samen te hangen met de door de studenten uitgesproken preferentie voor universiteiten. De resultaten van dit onderzoek zijn wellicht bruikbaar voor een universitair marktbeleid, gericht op de werving van studenten.

Inleiding

Kotler en Fox (1985) wijzen in hun boek *Strategic marketing for educational institutions* op de noodzaak voor Amerikaanse onderwijsinstellingen om over te stappen van een passieve naar een actieve werving van studenten ten gevolge van de afnemende aantallen reguliere studenten. Voor het ook in de toekomst succesvol opereren van deze organisaties is het van groot belang dat zij hun markten kennen en daarmee bewuster omgaan dan tot voor kort gebruikelijk was, menen beide auteurs. Ook voor de Nederlandse universitaire situatie lijkt het bovenstaande relevantie te bezitten, en op verschillende plaatsen kunnen, zij het nog niet al te openlijk, activiteiten op dit terrein worden waargenomen (zie bijv. VAN LINGEN en SLOOFF, 1986).

In het kader van de ontwikkeling van een marketing-beleid vond in 1984 een enquête-onderzoek plaats onder juist aangekomen eerste-jaars studenten aan de Vrije Universiteit (V.U.). Centraal in dit onderzoek stond de vraag

naar de perceptie die studenten hebben van de V.U. en andere Nederlandse universiteiten, alsmede hun uitgesproken preferentie voor de verschillende universiteiten. Kennis van de dimensies waarop universiteiten worden beoordeeld, biedt inzicht in het beeld dat studenten hebben van de verschillende instellingen. Tevens kan worden nagegaan of de perceptie op de verschillende dimensies samenhangt met de uitgesproken preferentie voor universiteiten. Op deze manier kan wellicht informatie worden verkregen over te manipuleren variabelen, teneinde het keuzeproces van potentiële studenten met betrekking tot universiteiten te beïnvloeden. Deze benadering is gebaseerd op een methode die is beschreven door Urban en Hauser (1980).

De keuze van de populatie van studenten vraagt enige toelichting. Het betrof immers pas aangekomen eerste-jaars studenten van de V.U., en zij hadden hun keuze voor een universiteit derhalve reeds gemaakt. Wij waren vooral geïnteresseerd te weten welke instellingen door onze studenten als alternatieven voor de V.U. worden beschouwd en welke beelden zij van de V.U. en de andere universiteiten bezitten. Vanzelfsprekend was bij de onderzochte groep van studenten het gedragsmechanisme „rechtvaardiging achteraf“ in het geding (bijv. LINSCHOTEN, 1964); respondenten hadden hun keuze voor de V.U. reeds gemaakt. In dit onderzoek is dat niet essentieel, immers „rechtvaardiging achteraf is het uitspreken van vooroordelen“ (LINSCHOTEN, p. 228). Het gedragsmechanisme houdt in dat respondenten hun daden en noties voor zichzelf plausibel maken op basis van hun waardensysteem. Het zijn de percepties gebaseerd op dit waardensysteem waarin wij zijn geïnteresseerd. Doel van ons onderzoek is deze percepties van de populatie „eigen klanten“ in kaart te brengen.

Duidelijk is dat de ontwikkeling van een marketing-beleid een breder inzicht vraagt dan op basis van het huidige onderzoek wordt verkregen. Vervolgonderzoek zal zich dan ook richten op de populatie V.W.O.-leerlingen die nog geen definitieve keuze voor een universiteit heeft gemaakt waar men zijn/haar opleiding wenst te volgen.

Werkwijze

Aan het onderzoek werd deelgenomen door een aselechte, gestratificeerde steekproef van 722 studenten. De strata werden gevormd door de subfaculteiten. Het enquête-onderzoek bestond uit twee fasen.

In de eerste fase werd aan iedere student een vragenlijst voorgelegd, die tot doel had om per student vast te stellen welke universiteiten een rol hadden gespeeld bij het keuzeproces en de daarop volgende beslissing. De verzameling van universiteiten die voor het keuzeproces van een student relevant waren, wordt in dit artikel aangeduid als de „evoked set“, en bestaat uit minimaal twee en maximaal zeven universiteiten.

In de tweede fase werd de steekproef van studenten gedetailleerd onderzocht met betrekking tot de perceptie van en de relatieve preferentie voor

de universiteiten uit de evoked set. De vragenlijst was per student toegesneden op de voor hem/haar relevante onderwijsinstellingen in de evoked set, zoals bepaald in de eerste fase. De gevolgde werkwijze houdt in dat studenten niet worden lastig gevallen met vragen over instellingen die voor hen niet relevant geweest zijn, terwijl over de relevante instellingen in dezelfde tijdsduur juist meer informatie kan worden verkregen.

De perceptie die studenten van de afzonderlijke universiteiten hebben, werd onderzocht met behulp van een vragenlijst die 28 uitspraken bevat. Deze uitspraken hebben bijvoorbeeld betrekking op de onderwijsbegeleiding en -faciliteiten, en sociale, culturele en politieke aspecten van een universiteit. Bij iedere uitspraak gaf een respondent op een bipolaire zeven-punt-schaal aan in hoeverre hij/zij vond dat deze uitspraak van toepassing is op de betreffende universiteit.

De 28 uitspraken werden door een respondent apart beoordeeld voor iedere universiteit uit zijn/haar evoked set. Dit betekent dat wanneer iemands evoked set bestond uit bijvoorbeeld de R.U.U., de U.v.A. en de V.U., de 28 uitspraken voor ieder van deze drie universiteiten apart moesten worden beoordeeld.

De mate waarin iemand universiteit A boven universiteit B prefereert, of andersom, werd vastgesteld door iedere respondent elf punten te laten verdelen over beide universiteiten. De universiteit die aldus de meeste punten krijgt, wordt het meest geprefereerd, terwijl het verschil van beide puntenaantallen de sterkte van de relatieve preferentie aangeeft. Deze vergelijking moest worden gemaakt voor alle paren van universiteiten uit iemands evoked set. Op deze gegevens werd per universiteit een score gebaseerd waarin de preferentie ten opzichte van de overige universiteiten is verdisconteerd. In dit artikel worden enkele belangrijke resultaten van het onderzoek gepresenteerd. De nadruk ligt daarbij op de Vrije Universiteit, de Universiteit van Amsterdam (U.v.A.), en de Rijksuniversiteit van Utrecht (R.U.U.) en Leiden (R.U.L.), die, zoals uit dit onderzoek blijkt, in genoemde volgorde de belangrijkste concurrenten van de V.U. zijn.

Resultaten

Relevante universiteiten

Op de vraag aan welke universiteiten men heeft gedacht als reële mogelijkheid om een studie te volgen, antwoordde 81% van de ondervraagden met de V.U. (Tabel 1). Van de overige universiteiten kreeg de U.v.A. de meeste stemmen, op relatief grote afstand gevolgd door de R.U.U. en de R.U.L. Op de vraag naar de eerste voorkeur bleek de V.U. weer de meeste stemmen te krijgen, hetgeen gezien de samenstelling van de steekproef geen verwondering wekt. Wat wel opvalt is dat niet alle V.U.-studenten de V.U. als eerste voorkeur opgaven. Een verklaring hiervoor is dat sommige studenten min of

Tabel 1: Percentages van respondenten die aangeven een universiteit te hebben overwogen, hun voorkeur, en één of meer alternatieven.

	mogelijkheid*	eerste voorkeur	alternatief*
V.U.	81	76	23
U.v.A.	70	13	57
R.U.U.	34	3	20
R.U.L.	22	3	12

* Hier mochten eventueel twee of meer universiteiten worden genoemd.

meer „gedwongen“ aan de V.U. studeren. Dat geldt bijvoorbeeld voor geologie-studenten uit de jaargang 1984 die zich aanvankelijk aan de U.v.A. hadden ingeschreven, maar ten gevolge van een fusie toch aan de V.U. terecht kwamen. Voor de studie Tandheelkunde geldt eveneens dat er een fusie van V.U. en U.v.A. heeft plaatsgevonden. Als gevolg hiervan is ook een aantal U.v.A.-studenten in de steekproef terecht gekomen. Voor de studie Engels kan gelden dat in een aantal gevallen de opleiding Europese Studies van de U.v.A. de voorkeur had, maar dat men daar als gevolg van een beperkte opnamecapaciteit niet meer terecht kon.

Van groter belang is de vraag naar alternatieve universiteiten. Uit die vraag kwam de U.v.A. wederom als grootste concurrent van de V.U. naar voren, terwijl Utrecht en Leiden wel vrij vaak werden genoemd, maar toch een grote achterstand hadden op de U.v.A. De overige universiteiten werden wel genoemd, maar de frequenties waren dermate gering dat zij niet in Tabel 1 zijn weergegeven.

Perceptie van universiteiten

Gezien de inhoudelijke heterogeniteit van de uitspraken met betrekking tot de perceptie van de universiteiten, mocht worden verwacht dat de vragenlijst kon worden opgesplitst in een aantal inhoudelijk te onderscheiden subtests. Uit de toepassing op de gegevens van hoofdcomponentenanalyse gevolgd door varimax-rotatie (zie bijv. NUNNALLY, 1978, p. 357, 384) bleek dat de vragenlijst zowel volgens wiskundige als inhoudelijk zinvolle criteria kon worden opgedeeld in zes subtests. In Tabel 2 is van deze subtests de inhoudelijke interpretatie op basis van de samenstellende items gegeven.

In de tabel zijn tevens betrouwbaarheidsschattingen op basis van Cronbach's alpha (CRONBACH, 1951) vermeld, waarbij telkens het minimum en

Tabel 2: Enkele psychometrische eigenschappen van de subtests.

Subtest	aantal items	betrouwbaarheid	
		minimum	maximum
Perceptie van:			
Kwaliteit Opleiding	7	.84	.87
Stad	3	.79	.86
Sociaal Klimaat	8	.72	.82
Intern Politiek Klimaat	4	.64	.76
Engagement	3	.50	.66
Praktische Motieven	3	.52	.60

het maximum van de vier schattingen - per universiteit één - is gegeven. Vanwege het geringe aantal items per subtest is in een paar gevallen de betrouwbaarheid relatief laag. In deze gevallen zijn de scores van individuele personen onnauwkeurig geschat. Dat is in dit onderzoek nauwelijks een bezwaar aangezien de subtests worden gebruikt om gemiddelde scores van universiteiten te vergelijken, berekend over respondenten, en deze gemiddelden zijn bij de gebruikte steekproefgrootte wel nauwkeurig geschat.

Vergelijking van universiteiten op subtests

Per universiteit werd op iedere subtest de gemiddelde score berekend. Vervolgens werden de universiteiten per subtest paarsgewijs vergeleken. Vier universiteiten leveren zes verschillende paren, die op zes subtests worden vergeleken, zodat in totaal 36 vergelijkingen worden gemaakt. Deze vergelijkingen werden uitgevoerd met behulp van de paired t-test. Vanwege het grote aantal toetsen, en het daardoor toegenomen gevaar van kanskapitalisatie, is een strenger significantieniveau nodig dan te doen gebruikelijk ($\alpha = 0.05$). We kiezen hiervoor $\alpha = 0.05/36 \approx 0.001$. Daarnaast geldt bij de huidige steekproefomvang dat kleine verschillen al snel statistisch significant zijn. De vraag of we dan te maken hebben met belangrijke verschillen is daarmee niet beantwoord. Wat men een belangrijk verschil vindt, is een kwestie van subjectief oordeel, maar wordt bijvoorbeeld eveneens beïnvloed door beleidsoverwegingen van een universiteit. We zullen hier niet ingaan op dit aspect, maar ons beperken tot een ordening van de vier universiteiten per subtest.

De resultaten van de vergelijkingen van de universiteiten zijn weergegeven in Tabel 3.

Tabel 3: Vergelijking van universiteiten op de subtests.

Subtest	pool	
Perceptie van:		
Kwaliteit Opleiding	hoog	VU - UvA, RUL, RUU
Stad	gunstig	VU, UvA - RUU - RUL
Sociaal Klimaat	goed	VU, UvA - RUU, RUL
Intern Politiek Klimaat	progressief	UvA - VU, RUU - RUL
Engagement	sterk	VU, UvA - RUU, RUL
Praktische Motieven	belangrijk	VU - UvA - RUU, RUL

Universiteiten die niet significant verschillen zijn in de tabel gegroepeerd. Significante verschillen worden aangegeven door middel van een horizontale scheidingsstreep. Verder is slechts één pool van een schaal benoemd. Bij „Kwaliteit Opleiding” is dat de pool „hoog”. De tegengestelde pool zou men logisch gesproken „laag” moeten noemen, maar dat zou in Tabel 3 de indruk wekken dat de V.U. hoog scoort, en de andere drie universiteiten laag, terwijl het hier slechts een ordening betreft.

Wanneer de subtest Intern Politiek Klimaat als voorbeeld van de interpretatie van Tabel 3 wordt genomen, blijkt dat in de ogen van de pas aangekomen V.U.-studenten de U.v.A. progressiever was dan de V.U. Daarentegen werd de R.U.L. als minder progressief waargenomen, terwijl er tussen de R.U.U. en de V.U. geen onderscheid werd gemaakt. Het algemene beeld dat in Tabel 3 wordt geschetst, lijkt er op te wijzen dat de onderzochte studentenpopulatie in staat is om de universiteiten te onderscheiden op de zes perceptie-dimensies. De vraag of deze dimensies dan ook van belang zijn voor de uitgesproken preferentie voor de universiteiten, komt in de volgende paragraaf aan de orde.

Samenhang perceptie en preferentie

Dat het bij perceptie en preferentie om verschillende begrippen handelt, kan met een eenvoudig voorbeeld worden toegelicht. Een persoon kan de stad Utrecht op de perceptiedimensie Stad gunstig beoordelen, maar dat impliceert niet dat hij/zij de R.U.U. prefereert boven andere universiteiten. Evenmin geldt het omgekeerde dwingend. Kennis van de samenhang van de af-

zonderlijke perceptiedimensies met de door de respondent uitgesproken preferentie, levert informatie over het belang van de afzonderlijke perceptiedimensies voor de uitgesproken voorkeur voor een universiteit. In Tabel 4 zijn de correlaties weergegeven tussen de perceptie en de preferentie scores.

Tabel 4: Samenhang (product-moment correlatie) van perceptie-subtests met preferentie.

Subtest	V.U.	U.v.A.	R.U.U.	R.U.L.
Perceptie van:				
Kwaliteit Opleiding	.27*	.27*	.14	.27*
Stad	.10	.31*	.34*	.34*
Sociaal Klimaat	.35*	.38*	.34*	.50*
Intern Politiek Klimaat	-.00	.08	-.01	.06
Engagement	.02	-.07	-.09	-.05
Praktische Motieven	.26*	.36*	.27*	.42*

* Significant op niveau $\alpha = 0.05/24 \approx 0.002$ (gebaseerd op 24 correlatiecoëfficiënten).

Er is steeds tweezijdig getoetst of de gevonden correlaties significant van nul afwijken. Opvallend is dat de perceptie subtests Intern Politiek Klimaat en Engagement geen samenhang vertonen met de preferentie voor universiteiten. Daarentegen hebben de subtests Kwaliteit Opleiding, Stad, Sociaal Klimaat en Praktische Motieven wel een positieve samenhang met preferentie. Slechts in twee gevallen verschilt de correlatie hier niet significant van nul. Hiervoor kon geen zinnige inhoudelijke verklaring worden gevonden, hetgeen niet wegneemt dat de vier subtests in het algemeen bruikbaar lijken voor verder te ontwikkelen marktbeleid.

Discussie

Het meest opvallende resultaat in Tabel 4 lijkt te zijn dat het gepercipieerde intern politieke klimaat (bijv., is de universiteit ouderwets, rechts?) en het engagement (bijv. de politieke en maatschappelijke activiteiten) niet samenhangen met iemands uitgesproken preferentie. Daarentegen blijken de respondenten wel in staat te zijn om de universiteiten te ordenen op deze dimensies. Het aangeven van een mening lijkt in deze gevallen voor het meer

concrete gedrag, in de vorm van uitgesproken preferenties, geen consequenties te hebben.

De perceptie van de kwaliteit van een opleiding, de stad waar een universiteit is gevestigd, het sociale klimaat aan een universiteit, en praktische motieven (het hebben van vrienden en kennissen aan een universiteit, de geografische bereikbaarheid, etc.) vertonen daarentegen een positieve samenhang met de uitgesproken preferentie.

De resultaten van het onderzoek lijken ten eerste aan te geven dat studenten een onderscheid aanbrengen tussen universiteiten op (in dit onderzoek) zes perceptiedimensies. Ten tweede blijken vier van deze dimensies samen te hangen met de uitgesproken preferentie - hetgeen niet noodzakelijk samenvalt met feitelijk keuzegedrag - voor universiteiten. De conclusie hieruit zou kunnen zijn dat het wellicht mogelijk is de preferentie te beïnvloeden via beïnvloeding van de perceptie. Hier zouden mogelijkheden voor een universitaire marktbeleid kunnen liggen.

Vervolgonderzoek zal zich vooral moeten richten op de populatie van vijfde en zesde klas V.W.O.-leerlingen. Men beschikt dan over de toekomstige studenten van een groter aantal universiteiten, en niet slechts over de eigen (aspirant) studenten. Tevens kan in een longitudinale versie van zo'n onderzoek worden nagegaan in hoeverre de verschillende perceptiedimensies het uiteindelijke, feitelijke keuzegedrag kunnen voorspellen. Verder kan dan worden onderzocht in hoeverre de uitgesproken preferentie op het V.W.O. samenhangt met dit keuzegedrag zoals dit in een later stadium plaatsvindt.

Verwijzingen

CRONBACH, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16, , 297-334.

KOTLER, Ph., & FOX, R. F. A. (1985). *Strategic marketing for educational institutions*. New Jersey: Prentice-Hall.

LINGEN, J. VAN, & SLOOFF, N. (1986). De strijd om de student. *Intermediair*, 22, nr. 35, 9 e.v.

LINSCHOTEN, J. (1964). *Idolen van de psycholoog*. Utrecht: Erven J. Bijleveld.

NUNNALLY, J. C. (1978). *Psychometric theory*. New York: McGraw-Hill.

URBAN, G. L., & HAUSER, J. R. (1980). *Design and marketing of new products*. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice Hall.